

AUTEURS

JOLIJN BROEKHUIZEN

FREEK HERMENS

ANNA WRÓBLEWSKA

Kennisplatform
Integratie &
Samenleving

december 2015

VERSTERKEN POSITIE JONGEREN VAN SOMALISCHE HERKOMST

PREVENTIE OM VATBAARHEID VOOR RADICALISERING TE VERMINDEREN

Samenvatting	3
Aanleiding en opzet verkenning	5
Opzet verkenning	6
Leeswijzer	6
1 Vatbaarheid voor radicalisering bij Somalische jongeren	7
1.1 Ervaren achterstelling en discriminatie	8
1.2 Slechte maatschappelijke positie, criminaliteit	9
1.3 Zoektocht naar identiteit, niet thuis voelen, uitsluiting, isolatie	10
1.4 Vluchtelingproblematiek	11
1.5 Psychische problemen, trauma's en verslavingsproblematiek	12
1.6 Weinig religieuze kennis en weerbaarheid	13
1.7 Kwetsbaarheid gezinnen	13
1.8 Triggerfactoren	15
1.9 Jongens versus meisjes	15
1.10 Oudkomers versus nieuwkomers	16
1.11 Conclusie	16
2 Preventie	17
2.1 (Opvoed)ondersteuning aan ouders	18
2.2 Dialoog en uitlaatklep	18
2.3 Begeleiding jongeren	19
2.4 Begeleiding net binnengekomen vluchtelingen	19
2.5 Taboe doorbreken psychische ondersteuning	20
2.6 Uitsluiting tegengaan	20
2.7 Conclusie	20
Literatuur	21

Samenvatting

Een gedeelte van de Somalische jongeren¹ in Nederland bevindt zich in een kwetsbare positie, zo blijkt uit verschillende statistieken over en onderzoeken onder Somalische jongeren in het afgelopen decennium. Zo nemen Somalische jongeren een achterstandspositie in op het gebied van onderwijs en werk en zijn gezinnen kwetsbaar door cultuur- en generatieconflicten.

Deze kwetsbare positie riep bij de organisatie SIRAD² de vraag op of er specifieke risicofactoren zijn waardoor Somalische jongeren meer vatbaar zijn voor radicalisering en wat hier eventueel preventief aan gedaan zou kunnen worden. Deze vragen dienden zij in bij de portaalfunctie van *Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS)*³. Het is niet bekend dat Somalische jongeren vaker radicaliseren of deelnemen aan de Jihad. Er is ook nog weinig bekend over mogelijke verschillen in vatbaarheid voor radicalisering tussen meisjes en jongens, tussen Somaliërs die hier al wat langer zijn (vanaf de jaren '90) en die meer recent zijn gekomen (vanaf 2007; oudkomers en nieuwkomers) en de mogelijkheden voor preventie. In de huidige verkenning, gericht op het opdoen van informatie die gebruikt kan worden om de positie van Somalische jongeren te versterken, is daarom ook nadrukkelijk gekeken naar deze verschillen en naar preventiemogelijkheden.

Voor de verkenning zijn interviews en een expertmeeting gehouden. Onze respondenten zijn betrokken bij Somalische zelforganisaties of op een andere manier onderdeel van de Somalische gemeenschap. Daarnaast hebben we personen gesproken die beroepshalve (wetenschap, coaching, psycholoog) veel kennis hebben opgedaan van de Somalische gemeenschap.

De verkenning laat zien dat Somalische jongeren op verschillende domeinen kwetsbaar zijn, wat kan leiden tot een verhoogde vatbaarheid voor radicalisering. Zo bevinden Somalische jongeren zich bijvoorbeeld in een zwakke sociaal-economische positie en voelen ze zich, vanwege meerdere oorzaken (zoals cultuurverschillen en ervaren uitsluiting), niet altijd even goed thuis in de Nederlandse samenleving. Als we de risicofactoren bekijken die gezamenlijk de voedingsbodem voor radicalisering kunnen vormen, dan valt op dat enkele van deze factoren vaker voorkomen bij Somalische jongeren dan bij jongeren met een andere migratie-achtergrond, zoals een laag opleidingsni-

veau, werkloosheid, het niet thuis voelen en trauma's door het opgroeien in of vluchten uit een land met oorlog.

De meningen lopen uiteen wanneer het gaat om de vraag of Somalische jongens of meisjes meer vatbaar zijn voor radicalisering. Veel respondenten geven aan dat meisjes minder vatbaar zijn, omdat ze meer beschermd opgroeien en meer thuis zijn dan jongens. Enkele respondenten denken dat meisjes meer vatbaar zijn, juist omdat ze geacht worden mannen te gehoorzamen. Een deel van de respondenten denkt dat ze even vatbaar zijn, maar dat jongens en meisjes zich wel anders uiten.

Ook wanneer het verschillen tussen oud- en nieuwkomers betreft, is er weinig consensus over welke 'groep' het meest vatbaar is voor radicalisering. Nieuwkomers zouden minder vatbaar zijn dan oudkomers omdat ze juist gevlucht zijn vanwege een radicale groepering (Al Shabaab) en op zoek zijn naar veiligheid in Nederland. Hiernaast is er vooral bij oudkomers sprake van eenoudergezinnen en (tweede generatie) kinderen die er soms moeite mee hebben om tussen twee culturen op te moeten groeien. Nieuwkomers zouden meer vatbaar zijn voor radicalisering vanwege het opgroeien in een land zonder regels en wetten (anarchie), eventuele opgelopen trauma's tijdens de oorlog en de slechte startpositie vanwege het gebrek aan opleiding en analfabetisme.

Uit onze verkenning blijkt dat met preventie veel te winnen is. Zo kan opvoedondersteuning aan ouders er bijvoorbeeld toe leiden dat kinderen makkelijker met hun ouders kunnen praten over zaken als cultuurverschillen, religieuze kwesties en (ervaren) discriminatie en dat ze mogelijk beter ondersteund worden in hun schoolloopbaan. Dialoog zowel binnen als buiten de gemeenschap kan zorgen voor een uitlaatklep voor jongeren, het meer thuis voelen, maar ook dat taboes bespreekbaar worden, zodat bijvoorbeeld de drempel lager wordt om psychische ondersteuning te zoeken voor de traumatische ervaringen tijdens de oorlog of vlucht.

Binnen *Kennisplatform Integratie & Samenleving* is veel aandacht voor interventies om (voedingsbodems voor) radicalisering tegen te gaan. Zo is in 2015 geïnventariseerd welke interventies er bestaan⁴ en in 2016 zullen enkele interventies in samenwerking met (studenten van) de UVA nader ontwikkeld en onderbouwd worden. De kennis die we in dit project hebben opgedaan over preventiemogelijkheden voor Somalische jongeren zal zover mogelijk in deze interventieprojecten worden meegenomen.

---

1 Vanwege de leesbaarheid noemen we jongeren van Somalische herkomst in deze rapportage 'Somalische jongeren'.

2 Somali Institute for Research, Aid and Development.

3 [Www.kis.nl](http://www.kis.nl)

---

4 <http://www.kis.nl/project/radicalisering-wat-werkt>

*Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS)*⁵ is een samenwerkingsverband van het Verwey-Jonker Instituut en Movisie. Via de portaalfunctie kunnen organisaties uit het werkveld een vraag inbrengen. SIRAD, het Somali Institute for Research, Aid and Development, stelde de vraag hoe het anno 2015 met de positie van jongeren met een Somalische achtergrond in Nederland staat, of er specifieke risicofactoren zijn waardoor zij meer vatbaar zijn voor radicalisering en wat hier eventueel preventief aangedaan zou kunnen worden. Dit was de aanleiding voor deze verkenning.

Een gedeelte van deze Somalische jongeren bevindt zich in een kwetsbare positie. Ze nemen een achterstandspositie in op het gebied van onderwijs en werk. Gezinnen zijn kwetsbaar door cultuur- en generatieconflicten. En vooral de integratie van zogenaamde 'nieuwkomers' (de laatste stroom migranten) verloopt zeer moeizaam. Dit blijkt uit verschillende statistieken over en onderzoeken onder Somalische jongeren in het afgelopen decennium. Voorbeelden van recent onderzoek zijn de studies van Moors et al. in 2009: *Voedingsbodems voor radicalisering bij kleine etnische groepen in Nederland. Een verkennend onderzoek in de Somalische, Pakistaanse, Koerdische en Molukse gemeenschappen*, en van Klaver et al. in 2010: *Somaliërs in Nederland. Een verkenning van hun maatschappelijke positie en aanknopingspunten voor het beleid*.

Ook in de afgelopen jaren (dus na deze onderzoeken) is nog een groot aantal vluchtelingen vanuit Somalië naar Nederland gekomen, al vertoont dat aantal een dalende trend⁶. De vraag die dit oproept (en door SIRAD aan het Kennisplatform is gesteld), is hoe het nu, anno 2015, staat met de positie van Somalische jongeren in Nederland en of hun kwetsbare positie de vatbaarheid voor radicalisering kan vergroten. Het is niet bekend dat Somalische jongeren vaker radicaliseren of deelnemen aan de Jihad. Er is ook nog weinig bekend over mogelijke verschillen tussen meisjes en jongens en tussen nieuw- en oudkomers en de mogelijkheden voor preventie.

Belangrijkste doel van deze verkenning is informatie op te doen die Somalische jongeren kan versterken. In de verkenning, dat plaatsvindt binnen *Kennisplatform Integratie & Samenleving (KIS)*, richten we ons op de volgende drie vragen:

1. Wat zijn anno 2015 de (belangrijkste) voedingsbodems voor radicalisering onder Somalische jongeren en zijn

de Somalische jongeren meer kwetsbaar dan andere jongeren met een migratieachtergrond, zoals jongeren van Marokkaanse en Turkse herkomst?

2. Zijn er verschillen in vatbaarheid tussen jongens en meisjes en tussen zogenaamde nieuwkomers en oudkomers?
3. Wat zijn preventieve mogelijkheden om deze vatbaarheid voor radicalisering zoveel mogelijk tegen te gaan?

Opzet verkenning

Voor de huidige verkenning gebruiken we drie methoden:

- Een korte studie van eerder onderzoek onder Somaliërs in Nederland.
- Het houden van gesprekken met Somalische sleutel personen.
- Het organiseren van een focusgroep met experts.

De lijst met personen die we voor interviews en de expertmeet- ing benaderd hebben bestaat uit personen/organisaties:

- die door SIRAD zijn aangedragen,
- die reeds bij *Kennisplatform Integratie & Samenleving* bekend waren en
- die tijdens interviews als belangrijke sleutelfiguren zijn genoemd.

Onze respondenten zijn betrokken bij Somalische zelforgani- saties of op een andere manier onderdeel van de Somalische gemeenschap. Daarnaast hebben we personen gesproken die beroepshalve (wetenschap, coaching, psycholoog) veel kennis hebben opgedaan van de Somalische gemeenschap⁷.

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 gaan we aan de hand van verschillende 'voedingsbodems' voor radicalisering in op de positie van Somalische jongeren in de Nederlandse samenleving en de mogelijke verhoogde vatbaarheid voor radicalisering die dit gevolg heeft. We besteden in dit hoofdstuk ook aandacht aan verschillen tussen jongens en meisjes en tussen oud- en nieuw- komers. Hoofdstuk 2 beschrijft de mogelijkheden op het gebied van preventie.

⁵ Voor meer informatie, zie www.kis.nl.

⁶ Asielverzoeken Somaliërs: 6.025 in 2009, 3.670 in 2010, 1.985 in 2011, 1.425 in 2012, 1.215 in 2013 en 595 in 2014 (CBS Statline).

⁷ Voor de interviews zijn veertien sleutelfiguren benaderd, van wie er uiteindelijk met tien is gesproken. Voor de expertbijeenkomst zijn negentien personen benaderd; acht hebben uiteindelijk deelgenomen.

In dit hoofdstuk bespreken we de kwetsbaarheden bij Somalische jongeren die eraan kunnen bijdragen dat zij (extra) vatbaar zijn voor radicalisering. Ook komt aan bod of hierin verschillen zijn tussen meisjes en jongens of oudkomers en nieuwkomers. De informatie is afkomstig vanuit de literatuur, gesprekken met sleutelfiguren en een bijeenkomst met experts. We bespreken de vatbaarheid voor radicalisering aan de hand van verschillende 'voedingsbodems' die in dit en eerder onderzoek dat binnen *Kennisplatform Integratie & Samenleving* is uitgevoerd⁸ zijn onderscheiden.

In veel modellen die wetenschappers hanteren om het proces van radicalisering in beeld te brengen, vormen deze voedingsbodems de basis of de eerste fase voor/van radicalisering. Onder voedingsbodems verstaan we de (risico)factoren die er toe kunnen leiden tot een persoon meer vatbaar is voor radicalisering. Zo stellen Gielen e.a. (2012) dat voedingsbodems zoals (ervaren) discriminatie en achterstelling, gezinsproblematiek en gebrekkige religieuze weerbaarheid kan leiden tot bepaalde attitudes, zoals wij-zij gevoelens, verlies van vertrouwen in autoriteiten, superioriteitsgevoelens en positief denken over radicaal gedachtegoed en over radicaal gedrag. Dit kan vervolgens resulteren in bepaald gedrag (met verschillende gradaties van ernst): isolatie van de maatschappij, propaganda van radicaal gedachtegoed, het afreizen naar een strijdgebied en gewelddadig gedrag. Zoals ook Moghaddan (2005) stelt: *"...under certain conditions, some individuals will more likely be influenced to harm both others and themselves. As long as conditions are perceived to be unjust and hopeless by vast populations on the ground floor, some individuals will very likely be influenced to climb the staircase to terrorism. The conditions on the ground floor must be improved if terrorism is to diminish. (Moghaddan 2005, pp 167)"*.

Elke paragraaf in dit hoofdstuk start met een algemene toelichting op de voedingsbodem. Vervolgens gaan we na wat de literatuur zegt over de kwetsbaarheid van Somalische jongeren op deze voedingsbodem. De paragraaf sluit af met de bevindingen uit de interviews en expertmeeting aangaande de desbetreffende voedingsbodem.

Belangrijk om op te merken is dat het alleen gaat om risicofactoren voor radicalisering, met andere woorden een verhoogde vatbaarheid. We stellen niet dat dat de aanwezigheid van voedingsbodems er toe leiden dat radicalisering plaatsvindt.

Radicalisering is immers een individueel (en complex) proces, ingezet vanwege een combinatie van voedingsbodems en triggerfactoren. Triggerfactoren kunnen een keerpunt in iemands leven zijn (waardoor men ontvankelijk raakt voor een radicaliseringsproces) of een katalysator (een gebeurtenis die het radicaliseringsproces versnelt).

1.1 Ervaren achterstelling en discriminatie

(Ervaren) achterstelling en discriminatie speelt bij jongeren van niet-westerse herkomst in Nederland een rol. Zo wijst onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau uit dat van de niet-westerse werkzoekenden die persoonlijk bij een uitzendbureau langsgaan om werk te vinden 28% kans om heeft een baan aangeboden te krijgen, tegen 46% van de autochtoon Nederlandse werkzoekenden met precies hetzelfde cv. Discriminatie treft met name niet-westerse jongeren en vaker mannen dan vrouwen, zo stelt het SCP (2012). Moslimjongeren ervaren hiernaast dat ze minder snel een stageplek of baan krijgen en dat de politie hen vaker controleert. Ze voelen zich hierdoor ook wel 'tweederangs burgers'. Er kan sprake zijn van individuele relatieve deprivatie, een negatieve uitkomst van de vergelijking tussen de eigen situatie en de situatie van anderen, en van collectieve deprivatie, een negatieve uitkomst van de vergelijking van de eigen groep met andere groepen in de samenleving. Deze laatste vorm van achterstelling kan men als groepsdreiging ervaren; moslims kunnen het gevoel hebben dat ze bedreigd worden door andere groepen in de samenleving. Jongeren kunnen de behoefte krijgen naar politieke rechtvaardigheid of wraak voor de (gepercipieerde) achterstelling, een behoefte waar radicale groepen op kunnen inspelen. Gevoelens van individuele of collectieve relatieve deprivatie kunnen hierdoor een voedingsbodem voor radicaliseringsprocessen vormen.

Uit de literatuur kunnen wij afleiden dat deze voedingsbodem een rol speelt bij Somalische jongeren. Somalische jongeren voelen zich achtergesteld omdat ze vinden dat hun ouders een slechte startpositie hebben gehad (na hun migratie naar Nederland), ondanks hun relatief goede opleiding en sociaaleconomische positie in Somalië (Moors et al., 2009). Werkgevers blijken vaak een afwijzende houding te hebben tegenover Somaliërs (Klaver, 2012) en Somaliërs ervaren vaak dat zij negatief worden geportretteerd in de Nederlandse Media (Open Society Foundations, 2014). In het onderzoek van het OSF wordt ook vermeld dat vooral jonge Somalische mannen aangeven dat zij vanwege hun *huidskleur of uiterlijk* eerder door de politie lijken te worden aangehouden. Somalische jongeren kunnen zich minder geaccepteerd voelen in de Nederlandse maat-

⁸ Verkenning: signaleringsinstrument voedingsbodems radicalisering in wijken.

schappij. Een grote groep Somaliërs voelt zich minder of niet goed thuis in Nederland (Tuk, Mahamed & Baabbi, 2011; Klaver, 2012). Redenen die Klaver (2012) hiervoor aandraagt zijn onder andere het ervaren cultuurverschil en het gebrek aan erkenning en acceptatie.

Ook enkele respondenten geven in interviews aan dat deze voedingsbodem aanwezig is bij Somalische jongeren. Zo stelt een Somalische jongere: *"Klasgenoten die krijgen werk en ik niet. Dan word ik boos, maar ook enorm verdrietig."* Een respondent benoemt ook dat Somalische jongeren het gevoel hebben dat agenten hen discrimineren. Een andere respondent verhaalt: "Er zijn veel blokkades in de maatschappij. Somalische jongeren hebben het gevoel niet begrepen te worden, niet geaccepteerd. Er zijn veel deuren die voor hen dichtgaan. Er is voor hen weinig kans werk te vinden. Ze ervaren discriminatie en het gevoel dat je niet meetelt. Waardoor ze gemakkelijker de 'verkeerde richting kiezen'." Ook tijdens de expertmeeting komt ter sprake dat er weinig stageplekken lijken te zijn voor Somalische jongeren.

1.2 Slechte maatschappelijke positie, criminaliteit

In de vorige paragraaf is ingegaan op de (ervaren) achterstelling van (Somalische) moslimjongeren en het gevoel dat jongeren hebben dat ze minder kansen krijgen dan andere jongeren in de Nederlandse samenleving. Hierbij vindt veelal een vergelijking plaats met de situatie van autochtone jongeren. Ook zonder deze vergelijking kan een minder goede maatschappelijke positie een voedingsbodem voor radicalisering vormen. Bij jongeren die vroegtijdig school hebben verlaten of werkloos zijn kan door een gebrek aan een goed toekomstperspectief het gevoel aanwezig zijn 'niets te verliezen te hebben' bij een keuze voor de radicale islam. Voor hen zal het radicaliseren (met als summum het afreizen naar een oorlogsgebied of het plegen van terrorisme op eigen bodem) niet leiden tot verlies aan sociaal kapitaal (zoals het eem goed carrièreperspectief), maar een doel in het leven geven. Ook voor jongeren die crimineel actief zijn (geweest) kan de radicale Islam een alternatieve levensvulling vormen. Het geeft de kans 'de zonden' van het criminele gedrag weg te wassen. Hiernaast kan een gevangenis een plek zijn waar rekrutering plaats vindt (Silber and Bhatt 2007). Kortom: een slechte maatschappelijke positie en criminele activiteit kunnen risicofactoren voor radicaliseringsprocessen vormen.

Uit literatuur blijkt dat Somalische jongeren geen sterke maatschappelijke positie in Nederland hebben. Allereerst heeft de Somalische groep een kwetsbare inkomenspositie: er is sprake van een hoge werkloosheid (33%) en een hoge uitkeringsafhan-

kelijkheid (36%; Klaver, 2012). De werkloosheid ligt beduidend hoger dan bij de Marokkaanse en Turkse herkomstgroepen (10 en 11% werkloos: Dourleijn en Dagevos 2011). Somaliërs werken ook vaker in 'elementaire en lage banen', vaker ook dan andere vluchtelingen (Afghanen en Irakezen) en migrantengroepen (Marokkanen en Turken) (Dourleijn en Dagevos 2011). Ten tweede is binnen de Somalische gemeenschap sprake van een relatief laag opleidingsniveau. Mede door de langdurige periode van oorlogen kreeg een deel van de huidige generatie zelden de kans om naar school te gaan (Klaver, Poel & Stouten, 2010; Klaver, 2012; Open Society Foundations, [OSF] 2014). Dit heeft tot gevolg dat veel jonge ouders daardoor zeer laag opgeleid, laaggeletterd of analfabeet zijn (Klaver, Poel & Stouten, 2010). Daarnaast heeft 58% geen diploma of alleen basisonderwijs genoten (Klaver, 2012). Het opleidingsniveau van de Somalische migranten ligt lager dan dat van andere migranten en dan dat van de Turkse en Marokkaanse Nederlanders (Dourleijn en Dagevos 2011).

Verder blijkt dat er relatief veel uitval is van Somalische jongeren in het VO en MBO. Voortijdig schoolverlaten (het onderwijs zonder een startkwalificatie verlaten) komt geregeld en vaker dan bij Afghanen en Irakezen voor (Dourleijn en Dagevos 2011). Een mogelijk reden hiervoor is de discrepantie tussen de verwachtingen van ouders en de mogelijkheden van kinderen. Vaak zijn ouders teleurgesteld dat hun kind naar het VMBO gaat en de jongere voelt dat. Er zit hierdoor frustratie en agressie bij sommige Somalische jongeren (Moors et al., 2009). Volgens Moors, Van den Reek-Vermeulen en Siesling (2009) gaat het mis bij de overstap van basisonderwijs naar voortgezet onderwijs. De jongeren wijten dit onder andere aan de gebrekkige taal- en onderwijskennis bij ouders, waardoor de ouders hen niet goed kunnen adviseren over deze overstap.

Verder blijkt uit het rapport van de Open Society Foundations (2014) dat Somaliërs oververtegenwoordigd zijn in criminaliteitsstatistieken. Daarbij gaat het met name om alleenstaande minderjarigen die geen familie in Nederland hebben om hen te ondersteunen of te begeleiden. Ook Moors et al (2009) stellen dat 'een onevenredig aantal jongeren in aanraking is gekomen met criminaliteit'.

In lijn met de literatuur komt uit de interviews en de expertbijeenkomst naar voren dat Somalische jongeren een kwetsbare sociaal-economische positie hebben. Zo stelt een respondent bijvoorbeeld: "Somalische jongeren beëindigen vaak vroegtijdig hun studie en hebben vaak geen werk. Meestal kiezen ze vervolgens voor 'de verkeerde kant'". Ook een andere respondent beaamt dat Somalische jongeren hierin een kwetsbare positie innemen: "Veel jongeren zitten in de bijstand, het opleidingsniveau

is laag. Er is veel sprake van vroegtijdig schoolverlaten, nieuwkomers hebben geen startkwalificatie en hebben nauwelijks onderwijs gevolgd. Als ze hier komen als ze 16, 17 jaar zijn, dan hebben ze weinig kans om het te redden." De situatie van Somalische jongeren is op dit gebied ook minder goed dan die van Marokkaanse en Turkse jongeren die hier vaak zijn opgegroeid, scholing hebben gehad, de Nederlandse taal beter machtig zijn en daardoor een betere maatschappelijke positie innemen.

Een respondent geeft aan dat slechte scholing en het niet goed mee kunnen komen in het onderwijs ervoor kan zorgen dat Somalische jongeren zich minder thuis voelen in Nederland. Hij wijst op het belang van een zinvolle dagbesteding (werk/opleiding).

Tijdens de expertmeeting blijkt dat volgens de aanwezigen schooluitval, het lage opleidingsniveau, nieuwkomers zonder opleiding, analfabetisme en werkloosheid belangrijke kwetsbaarheden bij Somalische jongeren zijn die de vatbaarheid voor radicalisering kunnen vergroten. Zo stelt een van de aanwezigen: "Er zijn geen duidelijke perspectieven op het gebied van werk en inkomen" en andere deelnemer geeft aan: "Schoolverlaters hebben geen uitzicht, geen perspectief".

Tijdens de interviews en expertmeeting komt criminaliteit van Somalische jongeren niet aan de orde. Hieruit valt niet direct te concluderen dat dit geen probleem is binnen de gemeenschap. Het is ook denkbaar dat de respondenten criminaliteit niet als kwetsbaarheid zien die de vatbaarheid voor radicalisering vergroot. Deze relatie is immers iets minder direct voor de hand liggend dan bij andere risicofactoren het geval is.

1.3 Zoektocht naar identiteit, niet thuis voelen, uitsluiting, isolatie

Zoals eerder gesteld, is de groepsidentiteit belangrijk, omdat mensen zichzelf vaak definiëren door hun lidmaatschap in een of meerdere groepen. Een identiteitscrisis kan plaatsvinden als een jongere lid is van groepen met conflicterende waarden en normen. Buijs et al. (2006) lieten in hun studie zien dat Marokkaanse jongeren zowel op afstand staan van hun ouders als zich niet thuis voelen in de Nederlandse samenleving. Er is ook een afstand tot het land van herkomst: men gaat er een aantal weken per jaar op vakantie, maar is daar ook een buitenstaander. Ze voelen zich nergens echt thuis. Dit kan er toe leiden dat men nadrukkelijk voor een duidelijke islamitische identiteit kiest en afstand neemt van zowel de ouders als Nederlandse maatschappij. In combinatie met wij-zij denken en het op dit

soort jongeren afgestemde aanbod van de radicale islam, kan dit een voedingsbodem voor radicalisering vormen.

Zoals eerder genoemd, voelt een deel van de Somaliërs zich minder of niet thuis in Nederland (Tuk, Mahamed & Baabbi, 2011), onder andere door de negatieve beeldvorming in de media. Volgens de OSF (2014) kan anti-islam stereotypering het verhoogde gevoel van religieuze identiteit van Somalische jongeren hebben bevorderd. Hierdoor kan er een grote nadruk komen te liggen op de Somalische en islamitische identiteit van Somalische migranten (OSF, 2014). Dit wordt ook bevestigd in de studie van Van Doorn (2011) waarin blijkt dat Somaliërs hun religie sterk internaliseren en ervaren dat religie een belangrijk onderdeel is van hun identiteit.

Uit het rapport van Moors et al. (2009) blijkt dat er een zekere gevoeligheid is van Somalische jongeren voor religieuze binding en identiteitsvorming, wat bovendien in relatie lijkt te staan tot een toenemende behoefte aan religieuze betekenisgeving. Er is een stijgende lijn zichtbaar in het aantal Somalische jongens - en in mindere mate ook meisjes - dat de moskee bezoekt en zich verdiept in (orthodoxe en fundamentalistische stromingen binnen) de islam. Sommige jongeren die vroeger liberale en gematigde moslims waren, geven aan tegenwoordig een leven conform de letter van de koran en de soenna te praktiseren (Moors et al., 2009). Deze jongeren reageren hiermee op de negatieve houding jegens moslims die in Nederland heerst (Moors et al., 2009).

In lijn hiermee, geven respondenten in de interviews aan dat Somalische jongeren zich niet altijd thuis voelen in Nederland, dat ze het gevoel hebben 'er niet bij te horen'. Ze zitten volgens de respondenten ook tussen twee culturen in, wat (vergelijkbaar bij Marokkaanse en Turkse jongeren) voor een problematische integratie kan zorgen. Ouders focussen zich veelal op Somalische normen en waarden, terwijl de jongere buitenshuis met meer westerse normen en waarden te maken krijgt. Dit kan bij jongeren leiden tot een loyaliteitsconflict. Het is voor sommige jongeren ook lastig te zien dat klasgenoten wel ouders hebben die werken, ze kunnen hierdoor het gevoel krijgen dat ze niet echt thuis horen in Nederland. Dit gevoel kan leiden tot een identiteitszoektocht, dat jongeren zich gaan verdiepen in hun afkomst, religie en identiteit.

Ook gebeurtenissen in de samenleving (zoals aanslagen en daaropvolgende reacties in de samenleving) kunnen ervoor zorgen dat men de eigen religieuze identiteit gaat benadrukken, zo stelt een respondent: "Na de aanslag in New-York gingen meer meiden een hoofddoek dragen, om een statement te maken. Pubers twij-

felen en zijn op zoek naar een bepaalde status. Dit kan criminaliteit zijn of radicalisering. Als je die status niet hebt of geen erkenning krijgt, dan zoek je het op een andere manier."

Enkele respondenten merken op dat de Nederlandse samenleving in de laatste jaren verhard is, dat "de houding van het land, het klimaat is veranderd". Veel Nederlanders zijn angstig geworden. Dit heeft volgens respondenten een grote invloed op islamitische jongeren: "Dit klimaat van angst en vijandigheid is gekomen na Fortuin en nu met Wilders. Het grootste gedeelte van de niet-moslims is niet vijandig tegenover moslims, maar een kleine gedeelte wel en dat komt in het nieuws en wordt uitvergroot. Dit heeft een grote impact op de psyche van moslims. Zodra je dat hoort, ziet en voelt als moslim, dan kan je het eigenlijk nooit goed doen, want je kan niet meer jezelf zijn. Als je bijvoorbeeld een baard hebt dan voel je je niet meer prettig en je gaat twifelen of je wel welkom bent. Alles wat je doet, doe je bewust en je bent afhankelijk van hoe de ander je ontvangt." Dit komt ook in de expertmeeting aan de orde, zo stelt een deelnemer: "Jongeren voelen zich ontheemd, niet welkom." en een ander stelt: "Er is sprake van een aanval en veel kritiek op de Islam".

Volgens een aantal respondenten is 'het niet thuis voelen' bij Somalische jongeren meer aanwezig dan bij andere jongeren met een migratie achtergrond. Ten eerste omdat in tegenstelling tot veel Turkse en Marokkaanse Nederlanders veel Somalische jongeren (met name nieuwkomers) niet kunnen zeggen dat ze hier geboren zijn. Zoals een respondent stelt: "Somalische Nederlanders kunnen niet zeggen dat ze hier geboren zijn, waardoor ze minder weerwoord hebben". Ten tweede bevinden sommige Somaliërs zich in een extra kwetsbare positie omdat ze geen verblijfsvergunning krijgen, zo stellen respondenten. De meeste Somaliërs hebben wel een verblijfsvergunning, maar diegene die dat niet hebben, die zijn extra kwetsbaar, zij voelen zich bijvoorbeeld (nog) minder gewaardeerd en thuis en hebben geen kans op onderwijs of werk of normale huisvesting.

Tenslotte komt in de expertmeeting aan de orde dat er niet echt sprake is van 'een Somalische gemeenschap' wat de positie van Somaliërs in Nederland geïsoleerd maakt. Men kan elkaar onderling niet goed steun bieden, steun die men gezien de vaak kwetsbare positie wel kan gebruiken: "De Somalische gemeenschapscultuur is verdwenen. Er is sprake van isolatie, afstand tot de samenleving. De gemeenschapsbanden zijn beperkt, relaties en bindingen zijn vooral familie georiënteerd. De Somalische gemeenschap bestaat niet echt. Men voelt zich meer thuis bij zijn/haar familie, dan bij de gemeenschap of bij de samenleving".

1.4 Vluchtelingproblematiek

Op dit moment is er in de politiek en media aandacht voor de mogelijkheid dat jihadistische groepen de intentie zouden hebben om gebruik te maken van de vluchtelingenstroom met het oogmerk in Europa aanslagen te plegen. Hier zijn echter nog geen gevallen van bekend, zo stelt de NCTV in de brief aan de Tweede Kamer aangaande de beleidsimplicaties van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 40 (NCTV 2015). Of de specifieke situatie waarin vluchtelingen zich bevinden voor een verhoogde vatbaarheid voor radicalisering kan zorgen, daar is zover wij weten, nog weinig over (uit onderzoek) bekend.

In de interviews stellen de sleutelfiguren wel geregeld aan de orde dat de situatie van Somaliërs (met name de 'nieuwkomers') in Nederland kwetsbaar is vanwege het moeilijk verlopende inburgeringsproces. Een van de belangrijkste moeilijkheden betreft het feit dat veel 'nieuwkomers' zijn opgegroeid in een land zonder veel structuur, wetten en regels. Zo stelt een respondent: "Sinds 2010 zijn er weer veel nieuwkomers in Nederland. Ze komen uit een land met weinig structuur. Jongeren hebben nooit op school gezeten, geleefd in een chaotische situatie. Ze komen van een land waar helemaal niets is naar een ontwikkeld, gestructureerd land met veel digitalisering. Ze krijgen een huis toegewezen, en vervolgens wordt er een beroep gedaan op hun eigen verantwoordelijkheid, ze moeten zichzelf redden. Dat is niet altijd even makkelijk vanwege analfabetisme en digibetisme. Zo is bijvoorbeeld een Digicode nodig om bijstand aanvragen. Onder andere door de taalbarrière is de drempel hoog naar hulp van bestaande Nederlandse organisaties. En het onmogelijk alles te tolken." Dit maakt Somalische jongeren ook meer kwetsbaar dan bijvoorbeeld Marokkaanse 1e generatiejongeren, die wel uit een land met regels afkomstig zijn. Voor Somalische jongeren die hier wel zijn opgegroeid geldt deze risicofactor niet: "Kinderen van hier snappen de wet en de regels."

Somalische vluchtelingen bevinden zich ook in een kwetsbare positie omdat ze bijvoorbeeld geen opleiding mogen volgens als ze nog geen verblijfsvergunning hebben. Ook moeten ze vaak verhuizen van het ene naar het ander opvangcentrum, zo vertellen de respondenten.

Tijdens de expertmeeting wordt opgemerkt dat integratie, ankeren, echt verbinden met de Nederlandse samenleving soms niet plaatsvindt omdat Somaliërs Nederland als tussenstop zien. Vaak zijn zij passanten. Zo zijn veel (vooral hoogopgeleide) Somaliërs in de afgelopen jaren naar Engeland vertrokken, omdat het daar (naar verluid) veel gemakkelijker is om je eigen bedrijf te beginnen. Dit blijkt ook uit het onderzoek van Van den Reek en Hussein naar het verhuisgedrag van Somaliërs (2003).

Zij stellen dat er twee hoofdmotieven zijn van Somaliërs om door te migreren naar Engeland: economisch-sociaal-maatschappelijke deelname (beperkte mogelijkheden op het gebied van arbeidsparticipatie en educatie) en cultuur-religieuze mogelijkheden (afnemende tolerantie ten opzichte van andere culturen en religies, het gevoel hebben buitenshuis niet jezelf te kunnen zijn). Deelnemers uit de expertmeeting stellen dat er ook weer Somaliërs zijn teruggekeerd uit Engeland, of pendelen tussen Nederland en Engeland.

1.5 Psychische problemen, trauma's en verslavingsproblematiek

Kleinmann (2012) stelt in zijn studie van 'homegrown Sunni militants' in de Verenigde Staten dat 29% van hen te maken had met psychische gezondheidsproblemen, verslavingsproblematiek, weinig zelfvertrouwen en/of identiteitsproblemen. Ook het WODC stelt in de rapportage Jihadistisch terrorisme in Nederland dat verslavingsproblematiek ten grondslag kan liggen aan een radicaliseringsproces (WODC 2011).

Ondanks dat de gezondheidssituatie van Somaliërs in Nederland over het algemeen redelijk is, kampt deze groep met vele geestelijke gezondheidsproblemen die niet altijd goed zichtbaar zijn (OFS, 2014). Zo zijn Somalische immigranten geregeld 'getraumatiseerde oorlogsslachtoffers'. Volgens sommige professionals die met Somalische vluchtelingen werken, zouden deze levenservaringen op (middel)lange termijn kunnen leiden tot grote (psychische) problemen (Moors et al., 2009). Het verwerken van oorlogs- en/of vluchtervaringen kan tot psychiatrische stoornissen, verwardheid, agressie en een extreme wantrouwigheid leiden. Door het verlies van familie kan men ook wraakgevoelens hebben (Ministerie BZK 2011).

Meerdere respondenten benoemen dat zowel het opgroeien/meemaken van oorlog en het vluchten vanuit Somalië traumatisch kan zijn voor de zogenaamde nieuwkomers. Hierdoor hebben zij geregeld te kampen met psychische problemen. Zo stelt een respondent: *"Als ze echt iets traumatisch hebben meegemaakt, dan zorgt dat voor veel boosheid. Ze kunnen het gevoel hebben dat ze gediscrimineerd werden in Somalië. Als dat hier ook gebeurt, kan dat een trigger zijn voor een gevoel van haat. Het gevoel van niet welkom zijn, er niet bij horen kan een link leggen met het trauma."*

Ook in de expertgroep wordt stil gestaan bij de risicofactor die de opgelopen trauma's vormen voor de vatbaarheid voor radicalisering. De experts merken op dat uit recent onderzoek

is gebleken dat de psychische gesteldheid van jongeren wel degelijk een rol kan spelen bij de vatbaarheid voor radicalisering. Somalische jongeren kunnen een verhoogd risico lopen op psychische problemen vanwege het opgroeien in een land van oorlog, het meemaken van een vlucht en mogelijke moeilijkheden bij het inburgeren/integreren in de Nederlandse samenleving. Hierbij wordt benoemd dat de Somalische gemeenschap niet snel aanspraak zal maken op psychische ondersteuning. Zo verhaalt een respondent: *"Bij Somaliërs heerst ook een (groot) taboe op geestelijke ziekten. Men denkt: je bent gek of je bent niet gek. Hierdoor zoeken ze niet snel hulp."* Ook in het onderzoek van Moors et al. 2009 bleek dat Somaliërs vaak niet bekend zijn met de Nederlandse geestelijke gezondheidszorg en dat de drempel tot het gebruiken van dit type zorg hoog is (Moors et al., 2009). Een voor dit onderzoek geïnterviewde psycholoog stelt in aansluiting hierop dat er geen vertrouwen tussen artsen en ouders is, weinig begrip en een taalbarrière.

Enkele respondenten betwijfelen of psychoproblematiek en traumatische ervaringen opgedaan door de vluchtgeschiedenis bij Somalische jongeren een voedingsbodem voor radicalisering is. Zij zien eerder dat een jongere bijvoorbeeld (drugs)verslaafd raakt, dakloos wordt en/of in een psychiatrische inrichting zit.

Wat betreft verslavingsproblematiek valt het Qat-gebruik van Somaliërs in Nederland op. Van den Reek en Hussein (2005) schatten in een Tilburgse studie⁹ dat 60% van de Somalische volwassen mannen wel eens qat gebruikt. Volgens de onderzoekers is bijna de helft van hen een frequente gebruiker (45) en gebruiken Somalische mannen gemiddeld 3 á 4 maal per week qat. Onderzoekers van het Trimbos (Van der Veen en de Jonge 2011) constateren dat problematische Qat-gebruikers vaker last hebben van gezondheidsklachten, spanningen in sociale relaties, integratieproblemen en financiële problemen.

Opmerkelijk is dat het Qat-gebruik in geen enkel interview en tijdens de expertmeeting niet aan de orde is gekomen. Volgens onze sleutelfiguren en experts is dit anno 2015 dus geen risicofactor (meer) die de vatbaarheid voor radicalisering vergroot¹⁰.

9 In Tilburg wonen buiten Amsterdam, Rotterdam en Den Haag de meeste Somalische immigranten.

10 De mogelijkheid bestaat dat dit vanwege taboe's niet aan de orde is gekomen. Dit vinden wij echter niet aannemelijk, aangezien andere taboe-onderwerpen niet geschuwd zijn door onze respondenten.

1.6 Weinig religieuze kennis en weerbaarheid

Jeugdige moslims hebben geregeld weinig kennis van de islam en kunnen met hun vragen moeilijk terecht in de moskee en bij hun ouders. Zo spreken imams vaak geen Nederlands en hebben weinig kennis van de Nederlandse samenleving. Vooral oudere mannen zitten in moskeebesturen. Tussen moslimjongeren en hun ouders is er soms sprake van een generatie- en een digitale kloof, waardoor jongeren niet het gevoel hebben dat hun ouders religieuze begeleiding kunnen bieden. Hierdoor zijn jongeren vatbaar voor de propaganda van radicale bewegingen, die (onder andere op sociale media) naadloos aansluiten op de behoefte aan kennis van de moslimjongeren¹¹.

Moors et al. (2009) benoemen dat er signalen zijn dat er een toenemend aantal Somalische jongeren is, die interesse heeft in de islam, de moskee bezoekt, de koran leest en religieuze voorschriften strikter naleeft. Het gaat vaak om jongeren die zich nergens thuis voelen (Tuk, Mahamed & Baabbi, 2011), en onder andere hierdoor meer vatbaar kunnen zijn voor radicalisering. De toenadering tot de (orthodoxe stromingen binnen) de islamitische gemeenschap in Nederland wordt door deze jongen vaak beschouwt als het zoeken naar vastigheid en een eigen identiteit (Moors et al., 2009). Zoals eerder beschreven, zijn veel jongeren zonder traditionele bindingen opgegroeid, of ervaren de associatie daarmee als iets dat voor henzelf weinig betekenis heeft (Moors et al., 2009). Daarbij kan het 'gelovig zijn' de ontwikkeling van de eigen islamitische identiteit intensiveren, mede door de verharding van het debat over de islam in Westerse samenlevingen en door de opkomst van de fundamentalistische stromingen binnen de islam (Moors, et al., 2009).

Een respondent sluit in een interview hier op aan: *"Somalische jongeren die weinig weten van geloof en zoekende zijn, zijn makkelijker te beïnvloeden omdat ze weinig kennis hebben. Er wordt tijd genomen ze te overtuigen. Deradicalisering is in die zin ook heel lastig."* Een andere respondent stelt dat deze gebrekkige religieuze weerbaarheid vooral geldt voor jongeren die in Nederland geboren zijn. Zij hebben minder kennis van de islam en zijn daardoor makkelijker beïnvloedbaar. Een respondent beschrijft dat een radicaliseringsproces snel kan verlopen als basiskennis van de islam ontbreekt: *"Die ronselaars weten de kwetsbare personen wel te vinden en juist die jongeren weten weinig van de Islam. Ze weten ongeveer alleen dat je moet bidden. Zo'n jongen gaat zich enorm snel in het geloof verdiepen, veel sneller dan*

eigenlijk kan. Ik ken een jongere die twee jaar geleden nog aan het stappen en drinken was. En dan opeens is alles veranderd. Dat kan goed zijn, maar ook slecht. Je moet het dan in de gaten houden. Gaat hij met de goede mensen om?"

Een andere respondent geeft aan dat er Nederland ook weinig tegengeluid is: een verhaal om tegen de verhalen vanuit de radicale hoek te zetten: "Er zijn geen imams die goed opgeleid zijn en veel verstand hebben van religie en die de goede weg kunnen wijzen. Een tegengeluid ontbreekt hier, als je kijkt naar identiteitsvorming. Een Google-imam, daar worden de jongeren nu door gevoed. Ze zoeken dingen op en lezen dingen op internet en zijn gevoelig voor wat wordt aangeboden op sociale media."

1.7 Kwetsbaarheid gezinnen

Het gezin kan op verschillende manieren een voedingsbodem voor radicalisering vormen, zo blijkt uit de literatuur. Ten eerste kan er sprake zijn van een generatieconflict met ouders. Ouders bieden hun kinderen soms onvoldoende steun bij het ontwikkelen van hun religieuze/culturele identiteit. Ouders ontbreekt het hiervoor aan adequate hulpbronnen. Jongeren kunnen hierdoor meer vatbaar zijn voor en eerder in aanraking komen met het radicale gedachtengoed bijvoorbeeld via sociale media, of meer openstaan voor directe persoonlijke beïnvloeding. Ten tweede kan het moeilijk zijn voor ouders om op een open wijze met hun kinderen het gesprek aan te gaan, bijvoorbeeld als hun kinderen met een religieuze of identiteit-zoektocht bezig zijn en bijvoorbeeld bepaalde extreme uitingen doen of vragen stellen over de islam in relatie tot een leven in een westerse samenleving (Van Sann, Sieckelinck, de Winter, 2010). Ten derde kan een negatieve houding van ouders ten opzichte van de Nederlandse maatschappij en wij-zij denken een risicofactor vormen. Indien een jongere hiermee opgroeit, dan is de kans groter dat hij/zij op den duur ook wantrouwend tegenover de samenleving komt te staan. Dit kan bijvoorbeeld gevoelens van achterstelling in de hand werken. Deze processen kunnen een voedingsbodem voor radicalisering van jongeren vormen (Van Bergen & Pels 2013, Van San, Sieckelinck & De Winter 2010).

Uit eerder onderzoek blijkt dat bij Somalische jongeren geregeld sprake is van een generatiekloof tussen ouders en kinderen, bijvoorbeeld omdat jongeren meer gericht zijn op de Nederlandse samenleving in vergelijking met de ouders (Klaver, 2012; Tuk, Mahamed & Baabbi, 2011). Daarnaast zijn er tussen Somalische en Nederlandse opvoedingswaarden grote verschillen (Klaver, Poel en Stouten, 2010; OSF 2014). Jongeren wijzen erop dat binnen de gezinnen waarin zij leven, de traditionele Somalische

¹¹ Zo bleek uit gesprekken met sleutelfiguren in het kader van het onderzoek 'Verkenning signaleringsinstrument voedingsbodems voor radicalisering.

en moderne Nederlandse normen, waarden en gebruiken conflicteren (Moors et al., 2009). Dat blijkt ook uit onderzoek van Pharos (2014):

Somaliërs vinden dat hun kinderen vervreemden van hun Somalische wortels door Westerse opvoedingswaarden, zoals autonomie en assertiviteit en dat hun kinderen worden verleid tot de westerse cultuur, waardoor zij tussen twee culturen en gewoontes komen te staan.

Het gevolg hiervan is dat de opvoeding extra onder druk gaat staan; ouders worden extra streng of trekken hun handen van het kind af. Tevens kan de (opvoedings)onzekerheid bij ouders toenemen, omdat Somalische kinderen makkelijker integreren en de Nederlandse taal leren in vergelijking met hun ouders (Pharos, 2014). Daarnaast benoemen Moors et al. (2009) dat conflictsituaties vaak niet worden opgelost, maar juist uit de weg worden gegaan.

Er is vaak weinig ruimte voor het ondersteunen van jongeren bij hun acculturatieproces, zo stellen Moors et al. (2009). Gezinnen kampen met schulden en ouders hebben geen of laag geschoold werk. Ze zijn onvoldoende geïntegreerd, spreken slecht of niet Nederlands en participeren daardoor slechts in beperkte mate in de Nederlandse samenleving. Ook kunnen geestelijke gezondheidsproblemen een rol spelen.

Somalische kinderen groeien vaak op in eenoudergezinnen doordat er veel sprake is van scheidingen. Naar schatting wordt 40% van de huwelijken ontbonden. Redenen hiervoor zijn volgens onderzoek van Van der Meer en Rintjema (2010) dat er in Nederland sprake is van een verschuiving in sociale rollen van de man en de vrouw. In Somalië was er sprake van een traditionele rolverdeling waarin de vrouw verantwoordelijk voor zorg kinderen en het huishouden. In Nederland is deze rolverdeling minder vanzelfsprekend, waardoor er een verschuiving in de sociale rollen van de man en vrouw plaatsvindt. Van der Meer en Rintjema (2010) stellen dat: "Somalische mannen deze relatieve seksegelijkheid in de Nederlandse samenleving als een statusdegradatie kunnen ervaren." (pagina 19).

Uit de interviews komt aansluitend op eerder onderzoek naar voren dat ouders niet altijd even goed zicht hebben op wat hun kinderen doen en wat hen bezighoudt. Ze weten niet naar welke moskee de jongere gaat en wat ze op internet bekijken. Voor veel ouders is het vooral van belang dat hun zoon/dochter zich als een 'goede moslim(a)' gedraagt. Zo kan het voorkomen dat een mogelijke eerste fase van een radicaliseringsproces (het meer verdiepen in de islam) zondermeer positief worden ervaren door

ouders. Zo stelt een respondent: *"Moeder denkt met haar opeens gelovige zoon: hij is eindelijk op goede pad. hij leert het geloof beter kennen. Die ouder weet niet van de invloed van anderen. Ze zien alleen de buitenwereld, dat hun zoon netjes naar de moskee gaat. Ze denken dat het juist de goede kant op gaat. Meestal is het te laat als ouders zich zorgen gaan maken. Zo'n zoon kan opeens snel een omslag maken. En die ouders hebben die snelheid niet door. In een keer is het dan te laat. Die jongen heeft stappen genomen die niet meer terug te draaien zijn."*

De generatiekloof en de onmacht hun kinderen te begeleiden in de Nederlandse samenleving uit zich er volgens respondenten ook in dat de meeste ouders weinig kennis hebben van wat kinderen op school leren en dat ze hen niet kunnen helpen met ouders. Tegelijkertijd zijn de verwachtingen van ouders over de schoolcarrière van hun kinderen wel heel hoog. Het is lastig en frustrerend als deze jongeren het dan niet waar kunnen maken, aldus enkele respondenten. Kinderen leren sneller dan hun ouders de taal en weten meer van de Nederlandse samenleving af. Ze gaan ook wel met hun ouders mee naar instellingen als tolk. Respondenten geven aan dat kinderen de rol van de ouder soms over lijken te nemen. Een respondent stelt: *"Vaders hebben geen zicht op de kinderen, weten niet wat zij buiten doen en beheersen niet de taal. De kennis van ouders ligt lager dan de jongeren. Kinderen runnen bij Somalische Nederlanders vaak de familie."*

Meerdere respondenten benoemen dat Somalische jongeren relatief vaak in eenoudergezinnen opgroeien. Dit zorgt volgens de respondenten voor moeilijkheden in de opvoeding. Ook in de expertbijeenkomst komt deze kwetsbaarheid uitgebreid aan de orde: *"Steun van huis uit is belangrijk, maar moeder vindt het moeilijk het kind te stimuleren of bijvoorbeeld te helpen om een stageplek te krijgen. Vaders zijn vaak 'out of the picture', niet zichtbaar. Moeder moet het hele gezin in haar eentje runnen (boodschappen, kinderen naar school, uitkering regelen etcetera). Ze snappen niet goed wat hun kinderen doen en wat voor opleiding ze volgen. Moeder weet weinig van wat jongeren doen en heeft geen gezag. Moeder kan hierdoor niet de gewenste steun bieden, hun kinderen 'geen zetje geven'."* Er wordt wel opgemerkt dat nieuwkomers beduidend minder vaak gescheiden zijn.

In de expertbijeenkomst komt aan de orde dat er een groot verschil is tussen de omgang binnen gezinnen ('binnenwereld') en de omgang in de Nederlandse samenleving ('buitenwereld'). Men geeft aan dat jongeren ervaringen in de buitenwereld thuis niet kwijt kunnen, niet kunnen bespreken of over discussiëren. Er komt veel gevoelige en pijnlijke informatie binnen bij jongeren,

zoals beelden via de sociale media (beelden die de Nederlandse media niet halen). Daar wordt niet over gesproken binnen het gezin.

Door de grote kloof tussen de gezinnen en de Nederlandse samenleving, de afwezigheid van vader en de slechte maatschappelijke positie van zowel vader als moeder zijn er binnen het gezin geen rolmodellen voor de Somalische jongeren aanwezig. In de expertmeeting wordt wel opgemerkt dat in de laatste jaren hoog opgeleide jongeren zich beginnen te bekommeren om jongeren in mindere posities, zij kunnen in die zin (gaan) fungeren als rolmodellen. Deze jongeren geven het ook aan aan de ouders als ze opmerken dat de minder goed functionerende jongeren iets zeggen of op social media plaatsen wat nadere aandacht behoeft.

Aangaande de opvoeding binnen Somalische gezinnen stelt een respondent tenslotte dat kinderen vaak niet leren hun eigen mening zal vormen. Somalische ouders zien dingen vaak als 'zwart of wit'. De respondenten geven aan dat het juist wel belangrijk is dat kinderen dat het in orde is als anderen een andere mening hebben.

1.8 Triggerfactoren

Een radicaliseringsproces kan ingezet, danwel bespoedigd of geïntensiveerd worden door zogenaamde triggerfactoren. We onderscheiden drie vormen van triggers. Ten eerste nationale en internationale ontwikkelingen, zogenoemde 'trigger events' (Crenshaw, M., 1981) op macroniveau, zoals (de reactie) op aanslagen in Parijs en militaire acties in het Midden-Oosten waar moslims slachtoffer van worden. Ten tweede propaganda en rekrutering, zogenoemde 'pullfactoren', bijvoorbeeld het (via social media) benaderd en geïndoctrineerd worden door ronse-laars. Ten derde trigger events op individueel niveau, zoals het verliezen van een baan of het overlijden van een naaste of een andere traumatische ervaring (Christmann K., 2012. Weggemans D, Bakker, E. & Grol, P., 2014).

De trauma's die Somaliërs oplopen tijdens de oorlog en de vlucht is mogelijk een triggerfactor voor Somalische jongeren. Deze problematiek is reeds besproken in de paragraaf over psychische en verslavingsproblematiek (1.5), dus hier zullen we daar niet meer nader op ingaan.

Een andere triggerfactor voor Somalische jongeren kan de aantrekkingskracht van Al Shabaab in Somalië zijn. Voor Somalische jongeren bestaat een deel van deze aantrekkingskracht uit het 'salaris' dat men krijgt en het dak boven het hoofd.

Hiernaast heeft men genoeg van de corrupte staat zoals hij er nu in Somalië is, zo vertellen respondenten. Somalische jongeren hebben contact met jongeren die in Somalië opgroeien en raken door hen beïnvloed. Zo stelt een respondent: "Er zijn veel linken tussen jongeren hier en daar. Dit komt ook door de globalisering. Ze zijn niet meer zo gehecht aan landen." Ook in de expertmeeting komt dit aan de orde. Zo stelt een deelnemer: "*Al Shabaab (of splintergroeperingen), daar zijn veel Somalische jongeren gevoelig voor. Veel jongeren hebben contact 'in de wereld', ze voelen zich deel van de Oemma. Het is makkelijk af te reizen naar Somalië en je kan er veel verdienen. Er is veel minder aandacht voor van de geheime diensten dan voor uitreizen naar bijvoorbeeld Syrië. Sommige vrouwen willen graag trouwen met iemand van Al Shabaab.*"

Ook uit enkele interviews komt naar voren dat 'geld' een belangrijke aanleiding voor Somalische jongeren kan zijn om te radicaliseren: Een voorbeeld: "*Als er geld in het spel is, dan zijn Somalische Nederlanders misschien kwetsbaarder. Geld is belangrijk. Geld is hun geloof. Vooral nieuwkomers, kinderen die hier niet geboren zijn. Die hebben meer behoefte aan geld.*"

1.9 Jongens versus meisjes

Uit de literatuur is, zover wij weten, nog weinig bekend over verschillen in vatbaarheid voor radicalisering tussen Somalische jongens en meisjes. In deze verkenning is daarom in de interviews met de sleutelfiguren nagegaan of er volgens hen een verschil in vatbaarheid voor radicalisering is tussen jongens en meisjes. De meningen verschillen hierover.

Een deel van de respondenten denkt dat Somalische meisjes minder vatbaar zijn voor radicalisering dan Somalische jongens. Ze geven aan dat meisjes verbaal sterker zijn, eerder met ouders zaken zullen bespreken en dat meisjes meer beschermd opgroeien, meer thuis zijn, zorgen voor het huishouden en onder ouderlijk toezicht staan. Hiernaast wordt genoemd dat meisjes meer gestimuleerd worden om onderwijs te volgen en dat gevoelens van achterstelling en discriminatie meer bij jongens spelen. Ook kan een rol spelen dat jongens eerder gewelddadig gedrag kunnen vertonen. "*Meiden worden anders opgevoed. Ze zijn de rechterhand van de moeder, zijn betrokken bij het huishouden en de zorg. Er wordt veel op hen geleund, ze hebben weinig tijd buiten te hangen. Het past ook niet bij de cultuur dat meisjes buiten zijn. Jongens zitten wel veel buiten. Jongens worden ook eerder gediscrimineerd, bijvoorbeeld doordat ze op Schiphol eerder gecontroleerd worden. En jongens doen dit soort dingen ook wel om in een betere positie te komen.*"

Een ander, en aanzienlijk kleiner, deel van de respondenten denkt juist dat meisjes meer vatbaar zijn. Ze geven aan dat binnen de Somalische cultuur meisjes wordt geleerd te gehoorzamen aan wat mannen hen opdragen.

Tenslotte denkt een deel van de respondenten (waaronder de deelnemers aan de expertmeeting) dat jongens en meisjes even vatbaar zijn, maar dat ze het anders uiten: *"Jongens zijn vaak meer uitgesproken en gaan de discussie aan met anderen, terwijl meisjes meer ingetogen zijn en dingen voor zichzelf houden."*

1.10 Oudkomers versus nieuwkomers

In veel interviews en tijdens de expertmeeting komen verschillen tussen 'oudkomers' en 'nieuwkomers' aan de orde. Oudkomers kwamen vanaf eind jaren '80 naar Nederland, met een piek in 1995. Nieuwkomers kwamen naar Nederland vanaf 2007. *"De eerste piek vindt plaats na de periode Siad Barre en zijn val in 1991 en leidt in Nederland tot een hoogtepunt in Somalische immigratie in 1995. De piek in Nederland volgt enkele jaren later omdat vluchtelingen met enige vertraging in Europa aankomen, en pas daarna de gezinshereniging op gang kan komen. Tijdens het Barre-regime vluchtten vooral mensen uit clans die door hem als vijandig werden beschouwd, zoals de Isaq en Majerteen. Na de val van Siad Barre waren het juist degenen die zich aan het Barre regime hadden gecommitteerd, zoals Darods en minderheids-groepen (zoals Reer Hamar) die geen bescherming meer konden krijgen van de grote clans. De tweede grote piek in de instroom zien we op gang komen na 2007. Deze piek is het gevolg van de crisissituatie in het Zuiden rond 2006-2007. De instroom bestaat dan vooral uit zuiderlingen (Hawiya, Rahanwein en Digil) waarvan een flink aantal uit de hoofdstad Mogadishu. In deze periode zien we nauwelijks noorderlingen (Isaq), want Somaliland is relatief veilig."* (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties 2011, pagina 18). In tegenstelling tot de oudkomers zijn de nieuwkomers veelal opgegroeid in de oorlog, 'een situatie van anarchie'.

Een deel van de geïnterviewden denkt dat oudkomers het grootste risico lopen om te radicaliseren omdat nieuwkomers juist gevlucht zijn op zoek naar veiligheid: *"Oudkomers lopen het grootste risico. Nieuwkomers die weten van verhalen in Somalië, weten wat goed en niet goed is. Radicalisering speelt meer bij degenen die hier al langer zijn. Oudkomers dus. Nieuwkomers willen veiligheid."*

Een ander deel denkt juist dat nieuwkomers meer kwetsbaar zijn, gezien de slechtere maatschappelijke positie, aangezien ze veelal niet geschoold zijn en geregeld analfabeet, zijn opge-

groeid in een land zonder regels en mogelijk tijdens de oorlog en/of de vlucht naar Europa (mogelijke) trauma's hebben opgelopen. Zo verhaalt een respondent: *"Bij nieuwkomers spelen hele andere problemen. De meeste oudkomers hebben inmiddels de weg weten te vinden, kunnen redelijk zelfstandig opereren. Nieuwkomers hebben veel meer meegemaakt, geboren in de oorlog, opgegroeid in anarchie, zonder opleiding, analfabeet. Ze hebben een veel grotere achterstand."*

Een respondent acht de kans op radicalisering even hoog bij oudkomers en nieuwkomers: *"Je moet naar beide 'groeperingen' kijken. Ook die hier geboren zijn, zijn vatbaar voor radicalisering. Zo kan er bijvoorbeeld sprake zijn van een puber die problemen mee maakt, of last heeft van de tegenstrijdigheden tussen traditie (thuis) en moderniteit (samenleving), bijvoorbeeld een meisje dat verliefd wordt op een Nederlander. Ze kan dit niet zeggen, kan zich niet uiten, want haar ouders verwachten dat niet van haar. Zo'n situatie is lastig, wat doet ze dan? Er is dus een rolconflict binnen de jongeren. Het maakt kinderen terughoudend of angstig als ze zichzelf niet kunnen uiten, ook niet op school. Dit kan voor een drive zorgen om iets anders te volgen. Nieuwkomers zijn net binnengekomen uit een land waar de infrastructuur nog onder de maat is, anarchie heerst en geen structuren voor opleiding zijn. Hiernaast heersen in dit land verkeerde gedachten over de Islam: geen liberale denkbeeld, maar fundamentalistische gedachten. Dat heeft een grote invloed op de mentaliteit van nieuwkomers. Door gebrek aan onderwijs kunnen deze jongeren de Koran niet begrijpen. Ze kunnen niet lezen en hebben niet kritisch leren nadenken. Het onderwijs dat er nog is, is op basis van religie. De vrouwen lopen allemaal met een sluier."*

1.11 Conclusie

Dit hoofdstuk heeft laten zien dat Somalische jongeren op verschillende gebieden een kwetsbare positie in de Nederlandse samenleving innemen. Zo bevinden ze zich in een zwakke sociaal-economische positie en voelen ze zich, vanwege meerdere oorzaken, niet altijd even goed thuis in de Nederlandse samenleving. In het volgende hoofdstuk gaan we in op mogelijke preventieve acties om de Somalische jongeren in Nederland te versterken.

2 Preventie

In dit hoofdstuk beschrijven we de mogelijkheden om Somalische jongeren in Nederland te versterken en daarmee hun mogelijke vatbaarheid voor radicalisering te verminderen. Welke preventieve maatregelen zijn er mogelijk om dit te bereiken? De informatie komt uit de gesprekken met sleutelfiguren en een expertbijeenkomst. Zij zijn gericht gevraagd na te denken over mogelijkheden tot preventie.

2.1 (Opvoed)ondersteuning aan ouders

Een eerste mogelijkheid tot preventie is volgens de respondenten (opvoed)ondersteuning aan, met name kwetsbare, ouders. 'Opvoeding is de basis,' aldus een respondent. Het is van belang ouders meer inzicht te geven in de gevolgen van hun manier van opvoeden voor het kind. Daarbij is ook van belang dat ouders weten over de verschillende ontwikkelingsfasen van hun kind en welke ondersteuning en hulp daarbij het beste passen. Door deze kennis kunnen zij zich ook meer bewust worden van de mogelijk verhoogde vatbaarheid van hun kinderen. Zij leren beter begrijpen wat het (risico)gedrag van hun kind kan betekenen en hoe zij signalen van vervreemding of radicalisering kunnen bespreken. Door ouders in hun opvoedersrol te versterken krijgen zij beter zicht op wat hun kinderen doen en bezighouden. Aan dat laatste is namelijk nogal eens een tekort. Ook hierdoor wordt het beter mogelijk eventueel probleemgedrag in een vroegtijdig stadium te signaleren. *'Vader zit thuis en weet niets. Het kind kan alle kanten opgaan,'* zegt een respondent. Vaders, die nogal eens afwezig zijn in het gezin, spelen een bijzondere rol. Instanties moeten vaders op hun verantwoordelijkheid wijzen, zoals de gezaghebbende imam, zo stellen de respondenten.

Het is voor ouders met een Somalische achtergrond in sommige gevallen moeilijk toegeven dat zij niet precies weten hoe zij hun kinderen moeten opvoeden. Om ondersteuning aan ouders met opvoedvragen mogelijk te maken moet getracht worden het taboe te doorbreken en het tekort aan kennis over opvoeding bespreekbaar te maken. De respondenten stellen dat het hierbij van belang is niet te wijzen op wat fout gaat, maar juist te kijken naar verbetermogelijkheden.

Geschikte middelen om ouders te ondersteunen bij de opvoeding zijn bijeenkomsten met ouders en kinderen (zowel apart als gezamenlijk), voorlichting aan ouders, huiskamergesprekken of – bezoeken door vertrouwenspersonen, scholen die intensiever contact leggen met ouders en een hulp of advieslijn speciaal voor Somalische ouders. Enkele respondenten raden aan deze steun vooral vanuit de Somalische gemeenschap aan te bieden,

bijvoorbeeld tijdens het wekelijkse koffie-uurtje van een inloopplaats. Een intensiever contact tussen scholen en ouders kan zorgen voor een grotere betrokkenheid en ondersteuning van ouders bij de schoolprestaties en het gedrag van hun kind op school. Een hulp of advieslijn speciaal voor Somalische ouders is wenselijk, omdat de drempel naar overheidsinstanties namelijk hoog is: er bestaat nogal eens een kloof tussen ouders en het gezag, zoals de gemeente of politie. Het vertrouwen in deze instanties is niet vanzelfsprekend groot, mede door slechte ervaringen hiermee in het land van herkomst. Bij een zorgmelding aan de politie, zijn mensen bijvoorbeeld al snel bang dat hun kind wordt opgepakt. *'Laagdrempeelig advies vragen, zonder de belemmering van een taalbarrière. Somalische ouders zullen zich bij eventuele signalen van radicalisering niet snel tot de overheid richten,'* zegt een respondent. Bij bijeenkomsten met ouders en kinderen kan het opvoeden in twee culturen een thema zijn.

2.2 Dialoog en uitlaatklep

Veel respondenten wijzen op het belang van dialoog binnen de Somalische gemeenschap in Nederland en tussen de Somalische gemeenschap en andere Nederlanders. Bijeenkomsten zijn een moment waar deze dialoog tot stand kan komen. Dit soort bijeenkomsten kunnen angst of weerstand oproepen, maar dat is juist een reden om deze toch te organiseren.

Dialoogbijeenkomsten kunnen Somalische Nederlanders het gevoel geven dat zij gehoord worden. Door dialoog en gesprek wordt de Somalische gemeenschap ook daadwerkelijk gehoord, wat duidelijk maakt welke vraagstukken er leven binnen de gemeenschap. *'Het belangrijkste is dat je van elkaar weet. Door bijeenkomsten en activiteiten te organiseren komt de gemeenschap bij elkaar en kan je problemen bespreken,'* zegt een respondent. Door het gesprek aan te gaan kunnen bepaalde onderwerpen uit de taboesfeer verdwijnen. Ook maakt gesprek duidelijk welke oplossingen denkbaar zijn om de heersende vraagstukken aan te pakken. Verder kan het ervoor zorgen dat onderling begrip binnen de Somalische gemeenschap en tussen de Somalische gemeenschap en andere Nederlanders wordt vergroot. Ook kan het aanwezige spanningen tussen de Somalische gemeenschap en andere Nederlanders of autoriteiten verminderen.

Gesprekken en dialoog kan jongeren indirect het gevoel geven geaccepteerd te worden in de Nederlandse samenleving. Ook kan het ervoor zorgen dat isolatie wordt tegengegaan. 'Dat ze zich hier niet te gast voelen, maar dat ze zich ook Nederlander

voelen en erbij horen', zegt een respondent. Voor sommige jongeren vormen dialoog en debatten ook een uitlaatklep. Jongeren ervaren namelijk soms dat zij ongelijk behandeld worden, onder meer door het geloof dat zij aanhangen.

Onderwerpen voor dialoogbijeenkomsten zijn onder meer het geloof, leven als moslim in Nederland, de potentiële aantrekkingskracht van radicale groeperingen en opvoedingsvraagstukken. Dit soort bijeenkomsten zijn ook nuttig om te werken aan de (religieuze) weerbaarheid van jongeren. Bij voorkeur organiseert de Somalische gemeenschap en de Somalische organisaties in Nederland deze bijeenkomsten, zo stellen de respondenten. De bijeenkomsten moeten zich ook, en misschien ook juist, richten op de Somalische Nederlanders die nog niet zijn bereikt of in beeld zijn bij Somalische organisaties. Een imam kan een rol krijgen om taboes bespreekbaar te maken. Dit voorkomt tegelijkertijd dat jongeren informatie halen van andere kanalen, zoals sociale media.

2.3 Begeleiding jongeren

BIJ OPLEIDING, WERK EN TAAL

Respondenten adviseren bij de Somalische gemeenschap in Nederland – en dan speciaal bij jongeren – te werken aan opleiding, mogelijkheden tot werk en beheersing van de Nederlandse taal. Zaken die achterstanden verkleinen en zorgen voor een beter toekomstperspectief. Deze problemen spelen bij zowel oudkomers als nieuwkomers, maar het sterkst bij de laatste groep. *'Als je echt de kwetsbaarheid van jongeren wil verkleinen is onderwijs nummer één,'* zegt een respondent. Beter onderwijs en meer cognitieve vaardigheden, zoals taal, zorgen ervoor dat jongeren zelf een mening kunnen vormen. Verbetering van die opleidingspositie is volgens respondenten dus aan te raden. Als de achterstanden op de gebieden opleiding, werk en taal niet verbeteren, bestaat er het risico op een uitzichtloze positie. Ook zijn jongeren met weinig kansen vaak verminderd weerbaar om weerstand te bieden tegen radicale invloeden van de islam.

DOOR ZICHT OP HEN TE HOUDEN

Een dagelijks ritme van werk en opleiding zijn belangrijke factoren in het leven van jongeren. Respondenten hechten waarde aan begeleiding voor jongeren om dit soort goede dagbesteding te vinden. Dit kan zorgen voor een goed toekomstperspectief, en een ander perspectief dan waarmee bijvoorbeeld IS jongeren wil inspireren. Bij voorkeur krijgen de jongeren hierbij intensieve begeleiding en aandacht van iemand tegen wie zij opkijken en met een groot netwerk. Indien dit niet slaagt, is het wel van belang om contact te blijven houden met jongeren, dat deze

niet onzichtbaar worden¹². Dit kan bijvoorbeeld door het aanbieden van sport- of spelactiviteiten. Begeleiders kunnen vervolgens met jongeren die probleemgedrag vertonen het gesprek aangaan of hulp regelen, zo stellen de respondenten.

DOOR DE INZET VAN ROLMODELLEN

Jongeren kunnen geïnspireerd raken door een rolmodel en succesverhalen. Een Somalische Nederlander die succes heeft. *'Het ontbreekt hier in Nederland aan goede voorbeelden of rolmodellen voor jongeren in de Somalische gemeenschap. Goed doet goed volgen. Niet een rolmodel als crimineel of IS, maar een dokter.'*

2.4 Begeleiding net binnengekomen vluchtelingen

De vluchtelingenstatus is een factor waarin Somaliërs verschillen van bijvoorbeeld Marokkaanse of Turkse migranten. Somalische migranten, zeker de nieuwkomers, komen uit een land waar anarchie, oorlog en geweld aan de orde van de dag zijn. Daarnaast hebben zij met een gebrekkige of afwezige opleiding en taalvaardigheden een slechtere maatschappelijke startpositie dan oudkomers en Somalische Nederlanders die in Nederland geboren zijn. Meerdere respondenten wijzen op het belang van begeleiding van Somalische vluchtelingen direct na hun aankomst in Nederland. Daarmee moet je niet te lang wachten volgens de respondenten. Een respondent: *'het is lastig als mensen al gehuisvest zijn en dan aan te kloppen om mee te kijken. Dit soort dingen kan je beter in het begin doen.'* Informatie aan deze vluchtelingen zou gelijk duidelijk kunnen maken hoe de Nederlandse samenleving werkt, wat de rechten en plichten zijn en welke ideeën heersen over opvoeding van kinderen. In deze informatie moet volgens een respondent doorklinken dat *'Somaliërs gevlucht zijn voor de gevaren van Al Shabaab en om in vrijheid te kunnen leven. En dat IS strijd voor waarden die in Nederland hiermee strijdig zijn. Benadrukken dat het in Nederland veilig is en er de mogelijkheid en vrijheid bestaat te bidden, je eigen religie te belijden en een hoofddoek te dragen. Iedereen wordt gelijk behandeld, ongeacht religie of seksuele geaardheid.'*

12 Recent heeft minister Asscher in een brief aan de kamer aandacht gevraagd voor de ongeveer 66.000 jongeren in Nederland die geen werk hebben en geen onderwijs volgen: "Deze jongeren zijn ook niet in beeld bij gemeenten en UWV voor begeleiding naar werk. Het kabinet wil dat deze onzichtbare jongeren naar school gaan of een baan krijgen. Gemeenten moeten daar samen met de jongeren, scholen, UWV en werkgevers voor zorgen." (30-11-2015)

2.5 Taboe doorbreken psychische ondersteuning

Binnen de Somalische gemeenschap ligt er een taboe op psychische problemen, die vaak voortkomen uit een post traumatische stoornis. Een respondent: *'het taboe moet doorbroken worden dat men ofwel gek ofwel niet gek is. Voor Somaliërs is er geen middenweg.'* Naast een taboe is er ook een tekort aan kennis over psychische stoornissen, onder meer bij ouders. *'Autisme, ADHD. Het bestaat binnen Somalische gemeenschap, maar ze weten het niet,'* aldus een respondent. Oplossing kan zijn de kennis binnen de Somalische gemeenschap over psychische problemen te vergroten en daarnaast te werken aan behandeling. Het is aan te bevelen om vanwege de taalbarrière en vertrouwensband te werken met een arts met Somalische achtergrond. Een respondent geeft in lijn hiermee aan: *"Elke zondag is er een arts bij Dalmar¹³ die vertelt wat een post-traumatische stoornis is en wat een depressie inhoudt. Indien nodig kan er contact gelegd worden met een Somalische psycholoog. Dan is er ook geen probleem met een taalbarrière."*

2.6 Uitsluiting tegengaan

Het is van belang ervoor te zorgen dat Somalische jongeren zich thuis voelen in en betrokken bij de Nederlandse samenleving. Waardevol is daarbij dat mensen, bijvoorbeeld binnen de politiek, zichtbaar opkomen voor de rechten van de Somalische gemeenschap. Op dit moment voelt een deel van de Somalische gemeenschap zich namelijk door onder meer de politiek uitgesloten in de Nederlandse samenleving. Maatjes voor de ouders en kinderen van Somaliërs die net Nederland zijn binnengekomen, kunnen het gevoel versterken dat zij hier thuishoren. Het is ook van belang dat Somaliërs weten waar ze melding kunnen maken van eventuele discriminatie.

2.7 Conclusie

In de interviews en expertmeeting zijn veel interessante aanknopingspunten genoemd om de kwetsbare positie van Somalische jongeren te verbeteren, zodat de vatbaarheid voor radicalisering vermindert. Zo kan opvoedondersteuning aan ouders er bijvoor-

beeld toe leiden dat kinderen makkelijker met hun ouders kunnen praten over zaken als cultuurverschillen, religieuze kwesties en (ervaren) discriminatie en dat ze mogelijk beter ondersteund worden in hun schoolloopbaan. Dialoog zowel binnen als buiten de gemeenschap kan zorgen voor een uitlaatklep voor jongeren en dat ze zich meer thuis gaan voelen in de Nederlandse samenleving. Dialoog kan er ook voor zorgen dat taboes bespreekbaar worden, zodat bijvoorbeeld de drempel lager wordt om psychische ondersteuning te zoeken voor de traumatische ervaringen tijdens de oorlog of vlucht of opvoedondersteuning.

Binnen *Kennisplatform Integratie & Samenleving* is veel aandacht voor interventies om (voedingsbodems voor) radicalisering tegen te gaan. Zo is in 2015 geïnventariseerd welke interventies er bestaan¹⁴ en in 2016 zullen enkele interventies in samenwerking met (studenten van) de UVA nader ontwikkeld en onderbouwd worden. De kennis die we in dit project hebben opgedaan over preventiemogelijkheden voor Somalische jongeren zal zover mogelijk in deze interventieprojecten worden meegenomen.

---

13 Stichting Dalmar geeft ondersteuning aan voornamelijk Afrikaanse zelforganisaties op het gebied van relatievorming, omgang en samenwerking met lokale overheden, welzijnsinstellingen, scholen en buurthuizen. Tevens bieden zij trainingen en begeleiding aan deze organisaties en geven wij advies aan (welzijn) instellingen en overheden. In de brede zin van het woord bevordert Stichting Dalmar de participatie van de Somalische en Afrikaanse gemeenschap in de Nederlandse samenleving.

---

14 <http://www.kis.nl/project/radicalisering-wat-werkt>

Literatuur

- Blokland, T.V. (2009). Het belang van publieke familiariteit in de openbare ruimte. B en M: *tijdschrift voor beleid, politiek en maatschappij*, 3(36), 183-191.
- Bos, K. van den., Loseman A., & Doosje B. (2009). *Waarom jongeren radicaliseren en sympathie krijgen voorterrorisme: onrechtvaardigheid, onzekerheid en bedreigde groepen*. Universiteit Utrecht en Universiteit van Amsterdam.
- Bovenkerk, F. (2013). Training Diamant. Een persoonlijke impressie. *Themanummer Interventies en deradicalisering: evaluaties en ethische aspecten. Tijdschrift voor Veiligheid* 2013 (12) 4 (red. Bovenkerk H, van Hemert D en Quint H)
- Buijs, F.J., Demant, F. & Hamdy, A (2006). *Strijders van eigen bodem: radicale en democratische moslims in Nederland*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- COT (2011). *Kennissynthese polarisatie en radicalisering. Mogelijkheden voor preventie van polarisatie en radicalisering onder migranten jeugd door professionals in de jeugdsector*.
- Crenshaw M. (1981) The Roots of Terrorism. *Comparative Politics*, vol. 13, 379-99.
- Christmann K. (2012) Preventing Religious Radicalisation and Violent Extremism. A systematic Review of the Research Evidence. Youth Justice Board.
- Doorn, M. van. (2011). Sociaal-culturele positie en religie. In Dourleijn, E. en Dagevos, J. (eds), *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afgaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Dourleijn, E. & Dagevos, J. (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland. Over de integratie van Afgaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Gielen, A.J, Wonderen, R. van., & Hermens N. (2012). *Ongelijkwaardigheid. Resultaten van een verkennend onderzoek in de regio Utrecht*. A.G. Advies en Verwey-Jonker Instituut.
- Jonge, M. de., & Veen, C. van der. (2011). *Qatgebruik onder Somaliërs in Nederland*. Trimbos Instituut.
- Klaver, J. (2012). *De Somalische gemeenschap in Nederland*. Nijmegen: Conferentie Interlokaal.
- Klaver, J., Poel, P., & Stouten, P. (2010). *Somaliërs in Nederland. Een verkenning van hun maatschappelijke positie en aanknopingspunten voor het beleid*. Amsterdam: Regioplan.
- Kleinmann S.M. (2012) Radicalization of homegrown sunni militants in the United States: comparing converts and non-converts. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35: 278-297.
- Lancee, B. & Dronkers, J. (2008). Etnische diversiteit. Sociaal vertrouwen in de buurt en contact van autochtonen en allochtonen met de burens. In: *Migrantenstudies*, jg. 24, nr. 4, 224-249.
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2011). *Somaliërs in Nederland. Profiel 2011*. Den Haag: BZK.
- Moghaddam, F.M. (2005). The staircase to terrorism. A psychological exploration. *American Psychologist*, vol 60, mo 2 161-169
- Moors, J. A., Reek, van den-Vermeulen, E., & Siesling, M. (2009). *Voedingsbodem voor radicalisering bij kleine etnische groepen in Nederland. Een verkennend onderzoek in de Somalische, Pakistaanse, Koerdische en Molukse gemeenschappen*. Tilburg: IVA.
- NCTV (2014). *Het mondiaal jihadisme: een fenomeenanalyse en een reflectie op radicalisering*, bijlage II.
- Open Society Foundations. (2014). *Somalis in Amsterdam. At home in Europe: Somalis in European cities*. London:Open Society Foundation.
- Pape, R.A. (2006). Suicide terrorism and democracy. What we've learned since 9/11. *Policy analysis*, 582, pp. 1-18.
- Pels, T., Gruijter, M. de., & Lahri, F. (2008). *Jongeren en hun islam: Jongeren over hun ondersteuning als moslim in Nederland*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/FORUM.
- Pharos. (2014). *Factsheet Opvoeden en opgroeien Somalische jeugd*. Utrecht: Pharos: Expertisecentrum gezondheidsverschillen.
- Poot, C.J. de., Sonnenschein, A., Soudijn, M.R.J., Bijen, J.G.M. & Verkuylen, M.W. (2011). *Jihadistisch terrorisme in Nederland* WODC.

Sociaal en Cultureel Planbureau (2012). *Op achterstand. Discriminatie van niet-westerse migranten op de arbeidsmarkt* van Iris Andriessen, Eline Nievers en Jaco Dagevos. Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau.

Silber, M. D. & Bhatt, A. (2007). *'Radicalisation in the West: The Homegrown Threat'*, The New York City Police Department.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1979). An Integrative Theory of Intergroup Conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The Social Psychology of Intergroup Relations*. Monterey, CA: Brooks-Cole.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of inter-group behavior. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall.

Tuk, B., Mahamed, K., & Baabbi, A. (2011). *Je wilt je kind niet kwijtraken. Training opvoedingsondersteuning Somalische ouders in een asielzoekerscentrum*. Utrecht: Pharos.

Bergen, D. van , & Pels, T. (2013). Essay: Invloed op radicale jeugd. Goed contact met ouders maakt mild. *JeugdenCo*, 7(4), 22-24.

Reek, E.W.A. van den., & Hussein, A.I. (2005). *Qat – distributie en gebruik: hoe, waar en wijze waarop qathandel verloopt bij Tilburgse Somaliërs*. Tilburg: Gemeente Tilburg.

Reek, E.W.A. van den., & Hussein, A.I. (2003). *Somaliërs op doorreis Verhuisgedrag van Nederlandse Somaliërs naar Engeland*. Tilburg: Wetenschapswinkel Universiteit van Tilburg.

Meer, A. van der., & Rintjema, L. (2010). *De perceptie van Somalische vrouwen in Nijmegen van opvoeding en onderwijs*. Nijmegen.

San, M. van. , Sieckelinck, S. & Winter, M. de. (2010). *Idealen op drift. Een pedagogische kijk op radicaliserende jongeren*. Den Haag: Boom Lemma.

Weggemans D, Bakker E and Grol P (2014) Who are they and why do they go? The radicalization and preparatory processes of dutch jihadist foreign fighters. *Perspectives on terrorism*. Volume 8, issue 4, 100-110.

WODC (2011). *Jihadistisch terrorisme in Nederland*. Den Haag: WODC.

Versterken positie jongeren van Somalische herkomst

Preventie om vatbaarheid voor radicalisering te verminderen

Een gedeelte van de Somalische jongeren in Nederland bevindt zich in een kwetsbare positie, zo bleek het afgelopen decennium uit verschillende statistieken en onderzoeken. De jongeren nemen een achterstandspositie in op het gebied van onderwijs en werk en Somalische gezinnen zijn kwetsbaar door cultuur- en generatieconflicten. Deze kwetsbare positie was voor de organisatie Somali Institute for Research, Aid and Development (SIRAD) aanleiding om Kennisplatform Integratie & Samenleving te vragen of er specifieke risicofactoren zijn waardoor Somalische jongeren meer vatbaar zijn voor radicalisering. En wat hier eventueel preventief aan gedaan zou kunnen worden.

Uit deze verkenning blijkt dat jongeren van Somalische herkomst in Nederland op verschillende domeinen kwetsbaar zijn. En dat dit kan leiden tot een verhoogde vatbaarheid voor radicalisering. Ook blijkt dat er met preventie veel te winnen is. Opvoedondersteuning aan ouders kan er bijvoorbeeld toe leiden dat kinderen makkelijker met hun ouders kunnen praten over zaken als cultuurverschillen, religieuze kwesties en (ervaren) discriminatie. Dialoog, zowel binnen als buiten de gemeenschap, kan zorgen voor een uitlaatklep waardoor ze zich meer thuis voelen in de Nederlandse samenleving. En dat taboes bespreekbaarder worden, zoals behoefte aan psychische ondersteuning voor traumatische ervaringen tijdens de oorlog of vlucht.

Colofon

Financier: Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid
Auteurs: Drs. J. Broekhuizen
F. Hermens, BSc
A. Wróblewska, MSc
Ontwerp: Design Effects
Uitgave: Kennisplatform Integratie & Samenleving
P/a Kromme Nieuwegracht 6
3512 HG Utrecht
T (030) 230 3260

De publicatie kan gedownload worden via de website van het Kennisplatform Integratie & Samenleving: <http://www.kis.nl>.

ISBN 978-90-5830-703-3

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2016.
Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

KENNISPLATFORM INTEGRATIE & SAMENLEVING

Kennisplatform Integratie & Samenleving doet onderzoek, adviseert en biedt praktische tips en instrumenten over vraagstukken rond integratie, migratie en diversiteit. Daarnaast staat het platform open voor vragen, signalen en meningen en formuleert daar naar beste vermogen een antwoord op.

Deze kennisuitwisseling is bedoeld om een fundamentele bijdrage te leveren aan een pluriforme en stabiele samenleving. Blijf op de hoogte van alle projecten, vragen en antwoorden en andere kennisuitwisseling via www.kis.nl, de [nieuwsbrief](#), [Twitter](#) en [LinkedIn](#).

